

Інна СТАШЕВСЬКА,

orcid.org/0000-0003-2940-9689

*доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України,
проректор з навчальної роботи
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) astash@ukr.net*

ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ Й ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЖАНРУ ДИТЯЧОЇ ПІСНІ В НІМЕЦЬКІЙ КУЛЬТУРІ КІНЦЯ XVI – XVIII СТОЛІТТЯ

У статті здійснено аналіз проблеми розвитку жанру дитячої пісні в Німеччині кінця XVI – XVIII століття. Мета статті полягає у виявленні основних детермінантів та тенденцій розвитку жанру дитячої пісні в німецькій культурі кінця XVI – XVIII століття. Методологічну основу роботи становлять системний, історико-культурологічний та аксіологічний підходи, інтегроване використання яких дозволили одержати комплексне уявлення про генезис та характерні особливості розвитку дитячої пісні в Німеччині досліджуваного періоду. У результаті проведеного дослідження встановлено, що зародження жанру дитячої пісні в німецькій культурі було зумовлено, насамперед, еволюційними змінами у ставленні західноєвропейської цивілізації до дитини й дитинства як найважливішої та специфічної фази людського розвитку, що стали достатньо помітними на межі XVI – XVII століть. Доведено, що перші зразки створених спеціально для дітей авторських пісень з'явилися в Німеччині наприкінці XVI століття під впливом ідей Реформації. Висвітлено вплив різних суспільно-політичних, релігійних, культурних та педагогічних течій, державної політики у сфері шкільної освіти на процес трансформації авторської пісенної творчості для дітей в Німеччині досліджуваного періоду. Розкрито характерні особливості розвитку німецьких духовних пісень для дітей у період поширення ідей Реформації та пієтизму. Констатовано, що одним із найважливіших для розвитку німецької культури наслідків поширення гуманістичних поглядів у другій половині XVIII століття стає виникнення нової форми музичної літератури – світських дитячих пісень. Висвітлено специфіку літературного тексту й музичної мови світських пісень для дітей композиторів епохи Просвітництва, розкрито їх характерні відмінності від жанру духовної пісні для дітей. Констатовано, що трансформації світоглядних домінант, зокрема філософського розуміння сутності музики й людини, місця людини в площині «бог – природа – суспільство – мистецтво», а також розвиток шкільної музично-освітньої практики в Німеччині кінця XVI – XVIII століття зумовили зародження й розвиток двох типів жанру дитячої пісні – духовного й світського, специфічні особливості яких відбивали домінантні соціокультурні, філософсько-педагогічні й державно-політичні орієнтири певного історичного періоду.

Ключові слова: жанр дитячої пісні, духовні пісні для дітей, світські пісні для дітей, німецька культура кінця XVI – XVIII століття.

Inna STASHEVSKA,

orcid.org/0000-0003-2940-9689

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor; Honored Art Worker of Ukraine,
Vice-rector for educational work
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) astash@ukr.net*

THE MAIN DETERMINANTS AND TENDENCIES OF THE DEVELOPMENT OF THE GENRE OF CHILDREN'S SONGS IN GERMAN CULTURE AT THE END OF THE XVI – XVIII CENTURIES

The article analyzes the problem of the development of the children's song genre in Germany at the end of the XVI – XVIII centuries. The purpose of the article is to identify the main determinants and tendencies of the development of the genre of children's songs in German culture of the late XVI – XVIII centuries. The methodological basis of the work is systemic, historical, culturological and axiological approaches, the integrated use of which made it possible to obtain a comprehensive understanding of the genesis and characteristic features of the development of children's songs in Germany of the period under study. As a result of the study, it was established that the emergence of the children's song genre in German culture was primarily due to evolutionary changes in the attitude of Western European civilization to the child and childhood as the most important and specific phase of human development, which became noticeable at the turn of the late XVI – XVIII centuries. It is proved that the first samples of author's songs created especially for children appeared in Germany at the end of the XVI century under the influence of the ideas of the Reformation. The influence

of various socio-political, religious, cultural and pedagogical trends, state policy in the field of school education on the process of transforming the author's songwriting for children in Germany of the studied period is highlighted. The characteristic features of the development of German spiritual songs for children during the period of the spread of the ideas of the Reformation and Pietism are revealed. It is stated that one of the most important consequences for the development of German culture of the consequences of the spread of humanistic views in the second half of the XVIII century is the emergence of a new form of musical literature - secular children's songs. The specifics of the literary text and the musical language of secular songs for children of composers of the Enlightenment are highlighted, their characteristic differences from the genre of spiritual songs for children are revealed. It is stated that the transformation of worldview dominants, in particular the philosophical understanding of the essence of music and man, the place of man in the plane «God – nature – society – art», as well as the development of school musical and educational practice in Germany at the end of the late XVI – XVIII centuries led to the emergence and development of two types of children's song genre – spiritual and secular, the specific features of which reflected the dominant socio-cultural, philosophical and pedagogical, state-political guidelines of a certain historical period.

Key words: children's song genre, spiritual songs for children, secular songs for children, German culture of the late XVI – XVIII centuries.

Постановка проблеми. Невід'ємною складовою національної культури різних народів світу є пісенна творчість, генезис якої сягає корінням у давні часи, коли відбувалось зародження перших проявів музичного фольклору. Дослідження особливостей розвитку різних напрямів пісенної культури в різних країнах світу відкриває можливість для виявлення закономірностей, етичних та естетичних принципів розвитку музично-культурних традицій на світовому, національному й регіональному рівнях, розкриття ролі державно-політичних, соціокультурних, філософсько-педагогічних тощо чинників трансформації тематики, літературного змісту й музичної мови зразків пісенної творчості в певні історичні періоди.

Аналіз досліджень. Особливий пласт вокальної музики складають музичні твори для дітей. Культурологічні, музикознавчі й педагогічні аспекти розвитку музики для дітей в контексті вокальної народної й композиторської творчості досліджували М. Ахмедова (Ахмедова, 2017), Г.-Б. Ернст (Н.-В. Ernst, 1985), В. Коротя-Ковальська (Коротя-Ковальська, 2008), О. Мироненко (Мироненко, 1987), Ф. Фале (Vahle, 1992), С. Фальк (Falk, 2009), Л. Шегда (Шегда, 2012), К. Шиллінг-Зандфос (Schilling-Sandvoß, 1997), Цзоу Ся (Цзоу Ся, 2014) та ін. Проте актуальним залишається подальше вивчення досягнень колишніх поколінь у сфері пісенної творчості для дітей у різних країнах, зокрема в Німеччині.

Мета статті – виявити основні детермінанти та тенденції розвитку жанру дитячої пісні в німецькій культурі кінця XVI – XVIII століття.

Виклад основного матеріалу. Протягом століть пісня й спів були важливими супутниками життя людей на німецьких землях. З давніх часів особливим компонентом німецької культури був дитячий музичний фольклор.

Проте, достовірних свідчень про те, що до XVI століття на цій території існували авторські

пісні, які були б створені спеціально для дітей, немає (Falk, 2009: 71).

Особливо слід відзначити, що в епоху середньовіччя свідоме сприйняття специфічно дитячих особливостей, що кардинально відрізняють дитину від дорослого, було відсутнє. Приблизно з семи років діти вступали в суспільство дорослих (Aries, 1994: 209). Разом з тим, є історичні свідчення про використання в XIII – XIV століттях у німецьких родинах колискових пісень (Falk, 2009: 71; Vahle, 1992). У праці Ф. Фале наведено приклади колискових тих часів, зміст яких не завжди був приємним для дітей. Тексти окремих пісень про страшних звірів, зловісних чоловіків і навіть про смерть були орієнтовані на залякування дітей з метою їх заспокоєння й підпорядкування матері (Vahle, 1992: 17-22).

Помітні зміни у ставленні до дитини відбуваються спочатку в родині приблизно на межі XVI – XVII століть: з'являється специфічний дитячий одяг для дітей з багатих родин, дитина стає об'єктом виховання (Schilling-Sandvoß, 1997: 16).

Середньовічному мисленню був властивий теоцентричний характер, тому й функціональне значення музики й зокрема співу розуміли більшою мірою у релігійному вихованні громадян (пізнанні бога, залученні до бога). Антропоцентристські настрої епохи Відродження породжують відмінні від церковних цілі розвитку музичної культури, зокрема задоволення людських потреб у мистецтві. Поєднання релігійної спрямованості з прагненням наближення до реального життя в ідеології реформаторського руху XVI століття сприяє, разом зі збереженням пріоритетної ролі релігійно-виховної функції музики оновленню ставлення суспільства до музики як до засобу духовного розвитку й самовираження особистості, піднесенню морального та естетичного значення музичного мистецтва.

Наприкінці XVI століття під впливом ідей Реформації з'являються перші зразки створених спеціально для дітей авторських пісень.

Зі справжньою лавиною порівнює О. Рімер появу всього за кілька десятиліть численних збірників протестантських пісень (Riemer, 1983: 55). Дитячі духовні пісні відрізнялися простішою мелодією й текстом порівняно з церковними піснопівами, мали широкий тематичний спектр: коліскові, танцювальні, застольні, весільні, шкільні, трудові, пов'язані з природними явищами, негативними наслідками війни, хвороб та голоду, а також пісні суто церковної тематики (Ernst, 1985: 59-60; Schilling-Sandvoß, 1997: 25-26; Tolle, 1936: 69-76). Тексти духовних пісень для дітей відбивали педагогічні цілі реформаторів, фундаментом яких було релігійне виховання, закликали до смиренності й покірності. Деякі твори в доволі жорсткій формі описували можливість покарання за неправильну поведінку (Tolle, 1936: 70-76).

Пильну увагу композиторів до дитини та її музичних здібностей Б. Ернст бачить у тому, що більшість духовних пісень для дітей написані на основі найпростішого формоутворення (АВАВ чи АВСА), у мелодії присутня опора на звуки тризвуку, виключені великі інтервальні стрибки, спрощений ритмічний малюнок за рахунок відмови від мелізмів і обмеження змін нот різної тривалості тощо (Ernst, 1985: 168-171). На думку Б. Ернста, деякі духовні пісні для дітей того часу носять відбиток народності й танцювальності. Це дозволило авторові припустити, що вже тоді в суспільстві усвідомлювали природну потребу дитини в русі, грі й танці (Ernst, 1985: 170).

Більшість духовних пісень для дітей, що збереглися до наших днів, належить реформаторам (Ernst, 1985: 164-165), зокрема й Мартіну Лютеру (Ernst, 1985: 69). Найбільш відомою дитячою піснею М. Лютера, яка залашається популярною і в сучасному німецькому суспільстві, є різдвяна пісня «Vom Himmel hoch» (1534).

З кінця XVII й до середини XVIII століття розвиток жанру дитячої пісні значною мірою було зумовлено ідеалами пієтизму, зокрема педагогічними ідеями видатного його представника Августа Германа Франке.

Як і в часи Реформації пієтисти вважали релігійні пісні ефективним засобом виховання справжнього християнина. Тому, продовжуючи традицію реформаторів, вони створювали духовні пісні для дітей. Однак характерною ознакою цих пісень була підпорядкована роль мелодії, що слугувала лише для більш легкого й ґрунтового пояснення змісту релігійних текстів. Пієтисти використовували незначну кількість мелодій, кожна з яких підходила відразу до багатьох текстів (на початку

XVIII століття існували мелодії, які використовували для супроводу більше 50 віршів), до того ж точно їх відтворення не вважали обов'язковим, що також указує на незначну роль музики в педагогіці пієтистів (Görel, 1935: 32-33).

Аналізуючи тексти пієтистських духовних пісень для дітей, що відбивали виховні цілі пієтистів (релігійне й моральне виховання, підготовка до життя після смерті), А. Гепель доходить висновку, що вони взагалі не відповідали природі дитини (Görel, 1935: 33).

Кардинальні трансформації антропологічної й філософсько-педагогічної парадигми в Німеччині епохи Просвітництва, виявлені у прагненні до гармонійної єдності людини, природи й суспільства, переосмисленні сутності людини як предмета виховання, визнанні кожної особистості вільною автономною істотою, детермінують зміни домінуючих орієнтирів музично-педагогічної рефлексії з прагматично-церковних на етично-й естетично-виховні. Усвідомлення дитинства як окремої фази людського розвитку сприяє зверненню уваги педагогів на вікові особливості учнів та необхідність їх урахування в музично-освітньому процесі.

Ці істотні перетворення в уявленнях про дитину були зумовлені, насамперед, розвитком ідей німецьких новогуманістів (Г. Лессінга, Й. Гете, Й. Гердера, І. Канта) про вплив суспільної культури на людину, а також педагогічними концепціями Я. Коменського й Ж.-Ж. Руссо.

Вирішальним кроком у прийнятті нового ставлення до дитини й дитинства стала концепція природного й вільного виховання Ж.-Ж. Руссо. «Дитинство має власний спосіб бачення, мислення й відчуття...», – писав філософ (Rousseau, 1985: 69). Ж.-Ж. Руссо вважав, що для співу дитини придатні лише спеціальні дитячі пісні, що відповідають її віку і є такими ж простими, як її думки.

Нові горизонти для розвитку німецької дитячої пісні відкрились у другій половині XVIII століття під впливом ідей філантропістів. Філантропісти вважали, що радість, яку пробуджує спів у душі дитини, може бути перенесено й на сприйняття нею всього освітнього процесу (Schilling-Sandvoß, 1997: 72). Характерною рисою педагогічних поглядів філантропістів є розширення уявлень про спектр впливу співу на людину: його визнають тепер засобом не тільки релігійного виховання, а й прищеплювання чеснот і моралі (Schilling-Sandvoß, 1997: 76-79).

Гуманістичний заклик просвітителів, зокрема Ж.-Ж. Руссо й філантропістів, до природності в усіх виявах людського буття, урахування

інтересів і потреб дитини в процесі виховання, а також інтенсивне поширення співацького руху в Німеччині стають поштовхом для вироблення нових критеріїв відбору змісту дитячих пісень.

Характерною ознакою нового часу та одним із найважливіших для розвитку німецької культури наслідків поширення гуманістичних поглядів стає виникнення нової форми музичної літератури – світських дитячих пісень, створюваних спеціально для практичної реалізації просвітницьких педагогічних ідеалів, які відрізнялися від колишніх духовних пісень для дітей світським змістом, більшою музичною простотою та природністю, а також активним використанням мелосу старонімецької народної пісні.

Поява світських дитячих пісень стала початком інтенсивного розвитку пісенної творчості для дітей та її поширення в шкільному середовищі Німеччині. У загальній кількості в період між 1766 та 1799 роками було надруковано 739! пісенників, значна частина яких розрахована на дітей і використання в школі (Schilling-Sandvoß, 1997: 81).

Тексти пісень у перших дитячих пісенниках належали представникам філантропізму, а мелодії походили з хоралів або інших духовних піснопівів (Voigt, 1923: 73–76). У наступних збірках уже використовували спеціально створені мелодії німецьких композиторів Г. Бурмана, Е. Вольфа Й. Гіллера, К. Горстіга, Г. Клаудіуса, Й. Рейхардта, А. Гоппенштедта, Й. Шульца (Voigt, 1923).

У текстах дитячих пісень відбивалися мораль і чеснота як центральні аспекти уявлень філантропістів про виховання. Філантропісти вважали, що піднесення правил моралі найпростіше здійснюється у формі розповідей. Переконання Ж.-Ж. Руссо й філантропістів у необхідності використання для навчання всіх проявів людського життя стало основою для вибору змісту пісень. Відповідно до вимог філантропістів, у піснях слід звертатися до дитини в доступній їй формі, орієнтуватися на її інтереси й можливості. У дитячі пісні включаються картини навколишнього світу: пісні про тварин, рослини, пори року, дитячі ігри, школу тощо (Schilling-Sandvoß, 1997: 303–304).

Таким чином, тематика текстів нових дитячих пісень охоплювала широкий спектр явищ людського буття й природи, про що свідчать і назви творів: «Юне дерево», «Яблуко», «Бджола», «Мильний пузир». Але в змісті було відбито не тільки радощі життя, а й такі явища, як старість, смерть тощо. Тексти, побудовані здебільшого у формі байки, історії або маленької театральної сцени, мали виключно морально-дидактичну спрямованість (Schilling-Sandvoß, 1997: 81).

Увага до дитини виявляється не тільки в текстах пісень, але й у їхніх мелодіях. З погляду на музичну композицію помітним стає прагнення авторів до врахування дитячих музичних здібностей: багато мелодій нотуються у високому регістрі, їхній діапазон зрідка перевищує одну октаву, але ритмічна структура із сучасного погляду часто виявляється занадто складною для дитячого співу (Schilling-Sandvoß, 1997: 80–102).

Значний успіх протягом багатьох поколінь мали пісні Йоганна Фрідріха Рейхардта, для яких композитор використовував вірші авторів-філантропістів, тому повчальний тон у них наявний, але не домінує, як у збірках більш ранніх років. Композитор використовував тексти, що описували природу, радість від спілкування з нею, радощі дитинства, прославляли Бога як творця природи. За переконанням Й. Рейхардта, спів є засобом етичного виховання, посилення благоговіння під час богослужіння, підняття настрою, викликання в душі радості, задоволення та спокою (Reichardt, 1969).

Наслідком такої високої оцінки музики як засобу розвитку духовності в людині стало розуміння Й. Рейхардтом необхідності раннього початку музичного виховання дитини (Reichardt, 1969). З цією метою композитор створює колискові для немовлят, стверджуючи тим самим, що відразу після народження діти здатні реагувати на музику й піддаються її впливу (Reichardt, 1798). Особливо слід відзначити, що колискові Й. Рейхардта стали одними з перших світських пісень, створеними спеціально для дітей дошкільного віку.

На відміну від попередників, Й. Рейхардт в дитячих піснях повністю відмовляється від прикрас мелодії, значно спрощує ритмічну структуру, яку суворо підпорядковує текстовій декламації. За оцінкою дослідників, він став першим з німецьких композиторів, хто значною мірою зміг реалізувати вимоги Ж.-Ж. Руссо до створення дитячих пісень, які відповідають віку дитини і є такими ж простими, як її думки (Göpel, 1935: 61).

Особливістю пісень Й. Рейхардта стала відносна підпорядкованість тексту мелодії. У його колискових текст узагалі не має особливого значення, важливою є тільки музика, призначена для пробудження в немовлят добрих почуттів (Reichardt, 1798).

У 1798 році також виходить перша збірка пісень для музичного вираження малят Карла Готтліба Горстіга. К. Горстіг аргументує необхідність співу дітьми пісень уже не з морального погляду, а з музичного (Horstig, 1798). Пісні К. Горстіга стали важливим кроком в історії раннього музичного виховання, тому що вперше вони призначалися для музичного виховання саме маленьких дітей.

Центральною фігурою нового педагогічного руху, прикладом втілення й реалізації на практиці його ідеалів був лейпцігський кантор Йоганн Адам Гіллер, який зробив значний внесок у справу відновлення німецької співацької культури й розвиток дитячої пісні. У своїх піснях для дітей композитор одним з перших спробував урахувати можливості й здібності дитини (Hiller, 1769).

Критично оцінюючи сучасні йому пісенні композиції, він наголошував на тому, що мелодії дитячих пісень повинні, з одного боку, характеризувати настрої поетичного твору й підкреслювати його особливі моменти, а, з іншого, – сприяти вихованню музичного смаку дитини, тому що музичні критерії для Гіллера-композитора були на передньому плані при створенні мелодій (Hiller, 1769: 1). Використовуючи елементи професійного співу (морденти, трелі, скачки й ін.), він навіть не завжди враховував виконавські можливості дитини (Voigt, 1923: 66).

На протигагу духовним дитячим пісням XVI і XVII століть, про використання яких у школах немає ніяких свідчень, збірники світських пісень для дітей, а з ними й ідеї Просвітництва, набули великого поширення в шкільній музичній практиці Німеччини кінця XVIII – початку XIX століть (Schünemann, 1968: 271).

На межі XVIII – XIX століть особливого значення починають набирати державно-політичні орієнтири музичної освіти в німецьких загально-освітніх навчальних закладах. Якщо просвітителі, створюючи доступні для дитячого сприйняття пісні, прагнули звільнити людину від церковної залежності для досягнення її індивідуального щастя, то держава використовувала секуляризацію системи освіти у власних цілях: протягом наступного XIX століття церковні критерії відбору змісту шкільної музичної освіти змінюються на державно-політичні, що зумовлює популяризацію в шкільному середовищі пісень з патріотичною та військовою тематикою й відповідними цій тематиці засобами музичної виразності.

Висновки. Таким чином, зародження жанру дитячої пісні в німецькій культурі було зумовлено, насамперед, еволюційними змінами у ставленні західноєвропейської цивілізації до дитини й дитинства як найважливішої та специфічної фази людського розвитку, що стали достатньо помітними на межі XVI – XVII століть. Основним чинником розвитку пісенної творчості для

дітей в Німеччині XVII століття був розвиток ідей пієтизму та їх реалізація в шкільній навчально-виховній практиці.

Розвиток німецької дитячої пісні у XVIII столітті детерміновано: 1) трансформацією філософсько-педагогічних уявлень, зокрема переосмисленням сутності людини як предмета виховання, постановкою дитини в центр освітнього процесу та визнанням соціальної функції музичного мистецтва у формуванні духовної культури особистості й усього суспільства; 2) поступовою секуляризацією культурного життя й сфери шкільної освіти; 3) зміною домінантних орієнтирів музично-педагогічної рефлексії з прагматично-церковних на етично- й естетично-виховні; 4) усвідомленням педагогічною спільнотою цінності музики для дітей шкільного віку й розвитком ідеї дошкільного музичного виховання.

Провідними тенденціями розвитку жанру дитячої пісні в німецькій культурі XVI – XVIII століть є: зародження дитячої духовної пісні (кінець XVI століття); спрощення мелодій та текстів дитячих пісень з урахуванням специфічних особливостей музичних здібностей дітей та світу дитячих уявлень (кінець XVI – XVII століття); орієнтація змісту духовних пісень для дітей на виховання справжніх християн на підґрунті ідеалів пієтизму, нівелювання в дитячих піснях ролі музики, підпорядкування їх мелодії релігійним текстам (кінець XVII – середина XVIII століття); виникнення нової форми музичної літератури – світських дитячих пісень; орієнтація змісту тексту й музичної мови пісень на моральне виховання дітей з урахуванням їх інтересів та вікових можливостей; використання мелодій в стилі старонімецької народної пісні (друга половина XVIII століття); набуття дитячою піснею національно-політичного забарвлення (кінець XVIII століття).

Отже, як свідчать результати проведеного історико-культурологічного аналізу, трансформації світоглядних домінант, зокрема філософського розуміння сутності музики й людини, місця людини в площині «бог – природа – суспільство – мистецтво», а також розвиток шкільної музично-освітньої практики в Німеччині кінця XVI – XVIII століття зумовили зародження й розвиток двох типів жанру дитячої пісні – духовного й світського, специфічні особливості яких відбивали домінантні соціокультурні, філософсько-педагогічні й державно-політичні орієнтири певного історичного періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахмедова М. Ф. Азербайджанская детская песня в композиторском творчестве на рубеже XX – XXI веков. Баку. 2017. 120 с.

2. Коротя-Ковальська В. П. Українська народно-пісенна творчість в українознавстві. К.: НДІУ, 2008. 254 с.
3. Мироненко Е.С. Творчество молдавских композиторов для детей (пути становления и проблемы развития): автореф. дис... канд. искусствоведения : спец. 17.00.02 «Музыкальное искусство». Вильнюс, 1987. 28 с.
4. Шегда Л. В. Українська пісенно-хорова музика для дітей (на матеріалі творчості Л. Дичко і Б. Фільц). Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2012. 206 с.
5. Цзоу Ся. Репрезентация детской песни в художественной культуре Китая XX – начала XXI века: дис... канд. искусствоведения: спец. 17.00.09 «Теория и история искусства». Минск. 2014. 225 с.
6. Aries P. *Geschichte der Kindheit*. München: Deutsche Taschenbuch-Verlag, 1994. 587 s.
7. Ernst H.-B. *Zur Geschichte des Kinderlieds: Das einstimmige deutsche geistliche Kinderlied im 16. Jahrhundert*. Regensburg: Bosse, 1985. 367 s.
8. Falk S. *Musik und Sprachprosodie: Kindgerichtetes Singen im frühen Spracherwerb*. Berlin: Walterde Gruyte, 2009. 339 s.
9. Göpel A. *Der Wandel des Kinderliedes im 18. Jahrhundert*. Quakenbrück: Kleinert, 1935. 68 s.
10. Hiller J. A. *Lieder für Kinder: mit neuen Melodien*. Leipzig: Wiedmann, 1769. 142 s.
11. Horstig C. G. *Kinder-Lieder und Melodien*. Leipzig, 1798. 142 s.
12. Reichardt J. F. *Ueber die Anwendung der Musik bey der früher Erziehung*. *Musikalisches Kunstmagasin*. Darmstadt, 1969. S. 175-176. (Nachdruck der Ausgabe Berlin 1782 – 1791).
13. Reichardt J.F. *Wiegenlieder für gute deutsche Mütter*. Heilbronn: Ammon, 1798. 48 s.
14. Riemer O. *Einführung in die Geschichte der Musikerziehung*. Wilhelmshaven: Heinrichshofen, 1983. 219 s.
15. Rousseau J.-J. *Emile oder über die Erziehung (1762)*. Paderborn: Schöningh, 1985. 596 s.
16. Schilling-Sandvoß K. *Kindgemäßer Musikunterricht in den musikpädagogischen Auffassungen des 18. Und 19. Jahrhunderts*. Frankfurt: Peter Lang, 1997. 363 s.
17. Schünemann G. *Geschichte der deutschen Schulmusik*. 3 Aufl. Köln: Kistner, 1968. 397 s.
18. Tolle W. *Grundformen des reformatorischen Schulliederbuches vorwiegend um 1600*. Wolfenbüttel und Berlin : Kallmeyer, 1936. 163 s.
19. Vahle F. *Kinderlied. Erkundungen zu einer frühen Form der Poesie im Menschenleben*. München, Basel: Beltz, 1992. 210 s.
20. Voigt W. *Die Musikpädagogik des Philanthropinismus*. Halle, 1923. 286 s.

REFERENCES

1. Ahmedova, M. F. (2017) *Azerbajdzhanskaya detskaya pesnya v kompozitorskom tvorchestve na rubezhe XX – XXI vekov* [Azerbaijani children's song in the composer's work at the turn of the XX – XXI centuries]. Baku. 120 s. [in Russian].
2. Korotia-Kovalska, V. P. (2008). *Ukrainska narodno-pisenna tvorchist v ukrainoznavstvi* [Ukrainian folk songs in Ukrainian studies]. K.: NDIU. 254 s. [in Ukrainian].
3. Mironenko, E. S. (1987). *Tvorchestvo moldavskih kompozitorov dlya detej (puti stanovleniya i problemy razvitiya)* [Creativity of Moldavian composers for children (paths of formation and problems of development)]: *avtoref. dis... kand. iskusstvovedeniya : spec. 17.00.02 «Muzykal'noe iskusstvo»*. Vil'nyus. 28 s. [in Russian].
4. Shehda, L. V. (2012). *Ukrainska pisennno-khorova muzyka dlia ditei (na materialii tvorchosti L. Dychko i B. Filts)* [Ukrainian song and choral music for children (based on the works of L. Dychko and B. Filtz)]. Ivano-Frankivsk: Prykarpat. nats. un-t im. V. Stefanyka. 206 s. [in Ukrainian].
5. Czou, Sya (2014). *Reprezentaciya detskoj pesni v hudozhestvennoj kul'ture Kitaya XX – nachala XXI veka* [Representation of a children's song in the artistic culture of China in the XX – early XXI century]: *dis... kand. iskusstvovedeniya: spec. 17.00.09 «Teoriya i istoriya iskusstva»*. Minsk. 225 s. [in Russian].
6. Aries, P. (1994). *Geschichte der Kindheit* [History of Childhood]. München: Deutsche Taschenbuch-Verlag. 587 s. [in Germany].
7. Ernst, H.-B. (1985). *Zur Geschichte des Kinderlieds: Das einstimmige deutsche geistliche Kinderlied im 16. Jahrhundert* [On the History of the Children's Song: The Unanimous German Sacred Children's Song in the 16th Century]. Regensburg: Bosse. 367 s. [in Germany].
8. Falk, S. (2009). *Musik und Sprachprosodie: Kindgerichtetes Singen im frühen Spracherwerb* [Music and Language Prosody: Child-Oriented Singing in Early Language Acquisition]. Berlin: Walterde Gruyte. 339 s. [in Germany].
9. Göpel, A. (1935). *Der Wandel des Kinderliedes im 18. Jahrhundert* [The change of children's song in the 18th century]. Quakenbrück: Kleinert. 68 s. [in Germany].
10. Hiller, J. A. (1769). *Lieder für Kinder: mit neuen Melodien* [Songs for children: with new melodies]. Leipzig: Wiedmann. 142 s. [in Germany].
11. Horstig, C. G. (1798). *Kinder-Lieder und Melodien* [Children's songs and melodies]. Leipzig. 142 s. [in Germany].
12. Reichardt, J. F. (1969). *Ueber die Anwendung der Musik bey der früher Erziehung* [On the application of music in early education]. *Musikalisches Kunstmagasin*. Darmstadt. S. 175–176. (Nachdruck der Ausgabe Berlin 1782–1791). [in Germany].
13. Reichardt, J. F. (1798). *Wiegenlieder für gute deutsche Mütter* [Lullabies for good German mothers]. Heilbronn: Ammon. 48 s. [in Germany].
14. Riemer, O. (1983). *Einführung in die Geschichte der Musikerziehung* [Introduction to the History of Music Education]. Wilhelmshaven: Heinrichshofen. 219 s. [in Germany].
15. Rousseau, J.-J. (1985). *Emile oder über die Erziehung* [Emile or about education] (1762). Paderborn: Schöningh. 596 s. [in Germany].

16. Schilling-Sandvoß, K. (1997). *Kindgemäßer Musikunterricht in den musikpädagogischen Auffassungen des 18. Und 19. Jahrhunderts* [Child-appropriate music lessons in the music pedagogical conceptions of the 18th and 19th centuries]. Frankfurt: Peter Lang. 363 s. [in Germany].
17. Schünemann, G. (1968). *Geschichte der deutschen Schulmusik* [History of German School Music]. 3 Aufl. Köln: Kistner. 397 s. [in Germany].
18. Tolle, W. (1936). *Grundformen des reformatorischen Schulliederbuches vorwiegend um 1600* [Basic forms of the Reformation textbook mainly around 1600]. Wolfenbüttel und Berlin: Kallmeyer. 163 s. [in Germany].
19. Vahle, F. (1992). *Kinderlied. Erkundungen zu einer frühen Form der Poesie im Menschenleben* [Childrens song. Explorations of an early form of poetry in human life]. München, Basel: Beltz. 210 s. [in Germany].
20. Voigt, W. (1923). *Die Musikpädagogik des Philanthropinismus* [The music education of philanthropinism]. Halle. 286 s. [in Germany].